

***Základní škola a Mateřská škola Kladno,
Vodárenská 2115***

**Bedřich Smetana
a jeho odkaz národu**
Absolventská práce

Autor: Monika Paterová
Třída: IX. B
Školní rok: 2015/2016
Datum odevzdání:
Vedoucí učitel: Mgr. Vítězslava Jirkovská

Osnova

1. Úvod

2. Život

2.1. Mládí a rodina

2.2. Studentská léta

2.3. Učitel a skladatel

2.4. Léta putování

2.5. Doba národního uvědomění

2.6. Podzim života

3. Doba a prostředí

3.1. Romantismus

3.2. Umění a kultura 19. století

3.2.1. Významné osobnosti

3.3. Významný rok 1848

4. Dílo

4.1. Opery

4.2. Cyklus symfonických básní Má vlast

5. Závěr

5.1. Odkaz národu

6. Zdroje

1. Úvod

Jelikož už od předškolního věku je hudba a hra na hudební nástroje můj velký koníček, osobnost Bedřicha Smetany jako našeho nejvýznamnějšího skladatele, mě pro absolventskou práci velmi zaujala. Pro nás i pro několik generací před námi je Bedřich Smetana legendární postavou. Jeho umělecký odkaz podstatně zasahuje do života našeho národa. Kdo by neznal fanfáry ze Smetanovy Libuše při slavnostních příležitostech našeho státu a nebo krásnou symfonickou báseň Vltavu? Ráda bych v mé práci odpověděla na otázku: „ Proč pokládáme Bedřicha Smetanu za jednoho z největších českých umělců? “

2. Život

2.1. Mládí a rodina

Roku 1823 se přistěhoval jeho otec František Smetana do Litomyšle jako panský sládek pivovaru i s rodinou. Pan sládek byl vášnivým lovcem a měl velmi rád hudbu. U Smetanů se doma velmi často muzicírovalo.

2.3.1824 se do rodiny s mnoha dcerami narodil první mužský potomek Bedříšek. Jeho postavení bylo neotřesitelné a dětství i mládí velmi šťastné. Z hudebního talentu malého Bedřicha se rodina velmi radovala, ale neviděla v hudbě jeho skutečné životní poslání. Hlavní důraz kladli na všeobecné a ne na hudební vzdělání. I když malý Bedřich již ve čtyřech letech koncertoval na housle a v šesti na klavír.

Roku 1835 se rodina stěhuje na statek v krásném podblanickém kraji. Na gymnázium musel cestovat do města. Nejprve do Jihlavy, pak do Německého, dnes do Havlíčkova Brodu. Nakonec si na otci vymohl studium v Praze, která byla politickým i hospodářským centrem země a právě procházela velkými změnami v architektuře i kultuře. Smetana velmi dychtivě nasával toto nové, podnětné a vzrušující prostředí. Muzikantství a hudba se stala náplní jeho života. Setkání s nejskvělejším a moderním skladatelem Evropy Franzem Lisztem se mu stalo osudným. Smetana byl jeho hrou fascinován. Později se stal Liszt jeho rádcem a přítelem, kterého ctil až do konce svého života. Pod tlakem svého otce dostudoval gymnázium v Plzni a v roce 1843 získal maturitní vysvědčení.

Všude kde pobýval, horlivě muzicíroval a učil se hudbě, hlavně klavírní hře. V této oblasti se projevil jako mimořádný talent. Tanec v této době byl hlavní společenskou formou, při které se lidé setkávali a Smetana se stal nepostradatelným členem většiny plzeňských hudebních společností. Takže jeho mládí ovládla především hudba taneční. A v Plzni uzrál jeho záměr věnovat se jen hudbě. Inspirací se mu začínají stávat dívky, kterými byl celé mládí obkloповán (např. skladba pro svou sestřenicí Louisu – Lousina polka). V těchto letech vznikají jeho taneční skladby Jiřinková polka nebo Ze studentského života. Tak jako valčík ve Vídni, typickým tancem mladé společnosti v Čechách se stala polka – tanec radostný a temperamentní.

Obrázek č. 1: Otec Bedřicha Smetany František Smetana

(zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana)

Obrázek č. 2: Matka Barbora Smetanová

(zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana)

2.2. Studentská léta

Jako devatenáctiletý mladík si byl dobře vědom toho, že bez systematického studia se dalších pokroků nedopracuje. Od podzimu roku 1843 se ocitl v Praze. Z existenčních důvodů musel dávat hodiny klavíru v bohatých rodinách a tím si mohl platit studia kompozice v hudebním ústavu Josefa Proksche, který byl významnou osobností Prahy. Zde velmi úzce

prostudoval díla mistrů jako byli J. S. Bach, Mozart, Beethoven a romantici Schumann, Chopin, Berlioz a Liszt, s kterými se i osobně setkal.

Obrázek č. 3: Smetanův učitel Josef Proksch

(zdroj: http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_P/Proksch_Familie.xml)

2.3. Učitel a skladatel

V roce 1847 končí léta učení. Vydává se na koncertní dráhu, musí i vyučovat na klavír, ale na obživu to nestačí. Kontakty s F. Lisztem mu pomohly roku 1848 si založit svůj hudební ústav. Po revoluci v srpnu 1849 se Smetana oženil se svojí přítelkyní Kateřinou Kolářovou a úspěšně vedl v Praze svůj hudební ústav, který navštěvovaly i žákyně ze šlechtických kruhů. Jejich společný život byl plný pohody. Do pěti let se mu narodily čtyři dcery, které rodiče velmi milovali, ale bohužel do tří let tři z nich zemřely. Smetana v tomto období píše spíše skladby pro potřeby svého ústavu a drobné skladby, které nazýval Lístky do památníku. Některé pasáže z těchto skladeb najdeme v jeho pak významných operách (např. Libuše, Prodaná nevěsta). Kompozičním vrcholem tohoto období je komorní dílo Trio g moll, které složil ze své nejhlubší životní bolesti, kdy mu zemřela jeho prvorozená dcera Bedřiška.

V padesátých letech se Smetana velmi zabýval romantickým a novoromantickým uměním. Studoval hudbu a spisy Wágnera, Chopina, Schumanna i Berlioze. Jeho tvůrčí cestu velmi ovlivnily jeho časté rozhovory a F. Lisztem, kterého bezmezně ctil.

Obrázek č. 4: Smetanova manželka Kateřina Kolářová

(zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bed%C5%99ich_Smetana)

2.4. Léta putování

Setkávání se zahraničními umělci podnítila Smetanu vyzkoušet své schopnosti i jinde než v Praze. V té době byla česká země dušena Bachovým absolutismem a i v jeho rodině po smrti dcery bylo velmi teskně a smutno.

Na podzim roku 1856 se vydal na cestu, jejím cílem bylo bohaté švédské přístavní město Göteborg, které žilo jinými zájmy a starostmi než Praha. Smetana ale nikdy nechtěl v cizině zůstat natrvalo, jeho styky s vlastí byly životně důležité. Proto do Göteborgu zajížděl jen sezónně. Göteborg byl v hudebním stylu daleko zaostalejší než Praha. Tak se tu Smetana záhy stal nejen vyhledávaným učitelem, ale i vysoce oceňovaným virtuosem. Stal se ve společenském životě města vyhledávanou osobností, i když se švédsky nikdy nenaučil. Dorozumíval se tu tedy německy. Nevšední zjev mladého mistra imponoval společnosti. Chodil vybraně oblečen, nejraději v černém, zajímavý obličej s brýlemi byl vrouben licousy a zvýrazněn knírem pod nosem a malou bradkou. Mladé žačky měly rády svého přísného učitele, göteborgské paní jej rády zvaly do svých salónů. Ve společnosti se Smetana seznámil

s dvacetiletou Fröjdou Benechovou. Jejich blízký vztah, který nakonec ustoupil moudrému přátelství se projevil v klavírní skladbě Vidění na plese.

Po návratu do Čech v létě roku 1857 jej postihla těžká rána. Ve vysokém věku zemřel jeho milovaný otec a dalšího léta na rodinných cestách zemřela i jeho léta velmi nemocná žena Kateřina, věrná životní družka a inspirace Smetanova mládí. Skladatel je na vrcholu svého tvůrčího rozmachu, ale zároveň ve velmi bolestném stavu. Až pozvání jeho přítele Liszta do Výmardu, návštěva koncertů a vášnivé diskuze s významnými skladateli novoromantického umění ho vrátily zpět do tvůrčího života.

Na usedlosti Smetanovy švagrové v Obříství se seznamuje skladatel s krásnou a vzdělanou dámou Bettinou Ferdinandiovou, do které se velmi zamiloval. Na cestách v Göteborgu pro ni složil lehkou taneční polku (Bettina polka). Po návratu do Čech se koná jejich svatba v létě 1860 a na podzim spolu odjíždí do Švédska. Göteborgská společnost jeho mladou paní přijala velmi vlídně a Smetana se cítil šťasten. V této době zastihl skladatele památný diplom, kdy se císař zřekl absolutismu, stanovil zásady budoucí ústavy a tím se otevřela cesta k nové etapě národního hnutí v Čechách. Sám své působení ve Švédsku uzavírá nejen velkým koncertem v Göteborgu, ale koncertní cestou po celé zemi, v květnu 1861 se vrací do Prahy. A tím ukončil svou důležitou etapu svého života, švédské období. Ve Švédsku vznikají skladby s národními rysy, kdy vzpomíná na Čechy ve formě polky „Vzpomínky na Čechy“ a už doma komponuje naopak skladby „Vzpomínka na Švédsko“. Smetanovi se usadili definitivně v Praze a narodili se jim dcery Zdenka a Boženka.

Obrázek č. 5: Nevšední zjev mladého Bedřicha Smetany

(zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Smetana)

Obrázek č. 6: Bedřich Smetana a jeho manželka Bettina

(zdroj: http://www.musicologie.org/Biographies/s/smetana_bedrich.html)

2.5. Doba národního uvědomění

Po období výhradně koncertním začíná mít skladatel velký zájem o operní tvorbu s ideou národní hudby. Velmi ho láká myšlenka chystaného otevření Prozatímního divadla. Šedesátá léta přinesla uvolnění tisku, společenského života i pěveckých spolků. Smetana se stává sbormistrem významného pěveckého spolku Hlahol a předsedou seskupení umělců Umělecká beseda. V zimě roku 1866 po mnoha kritikách se zhostí obrovského úkolu a uvede poprvé v Prozatímním divadle svou operu Braniboři v Čechách i jako dirigent. Nastudování předčilo svým úspěchem všechno, co doposud bylo v české opeře vytvořeno.

Obrázek č. 7: Prozatímní divadlo

(zdroj: <http://www.divadelni-noviny.cz/pred-150-lety-zahajilo-prozatimni-divadlo-pravidelny-provoz>)

2.6. Podzim života

V létě 1874 po velmi úspěšné premiéře Dvou vdov začal mít Smetana velké závratě a objevili se těžké poruchy sluchu. Skladatel se trpělivě léčil, ale průběh nemoci se nelepšil a tak začínají nejtěžší chvíle jeho života. Tento stav si lze jen těžko představit – hudebník je postupně zbaven jakéhokoli sluchového kontaktu se životem a tudíž i se svým uměním. Na podzim téhož roku ohluchl docela. Musel rezignovat na své místo v Prozatímním divadle.

Hluchota Smetanu trvale vzdálila styku se společností a lidmi. U svých nejbližších se brzo naučil „ vyposlouchávat “ z pohybu úst, co říkají. Jeho fantazie a hudební schopnost zasažena nebyla. A tak na samém počátku hluchoty začínají vznikat symfonické básně Vltava a Vyšehrad.

Z Prahy se Smetana s rodinou přestěhovali za dcerou do myslivny s nádhernou oborou v Jabkenicích, ale do Prahy se stále rád vracel.

Jeho intenzivní skladatelská práce pokračuje velkým Cyklem symfonických básní „ Má vlast“, i když počátkem osmdesátých let fyzických sil ubývá a zdravotní potíže začínají být neodbytné. Také skladatele velmi trápí myšlenka existenčních problémů své rodiny. Mou vlast dokončuje roku 1882. I když měla obrovský úspěch, přichází ke konci jeho života. V osmdesátých letech česká společnost hledí ke Smetanovi s obrovskou úctou jako k národnímu géniovi, ale on už žije v ústraní jabkenické myslivny, sužovaný náporů choroby. Umírá v Praze 12. května 1884. Jeho pohřeb 15.5. se stal národní smuteční slavností. S mistrem se loučily spolky, umělci, davy lidí. U Národního divadla naposled Smetanu pozdravily fanfáry a v tento den zde zazněla jeho Prodaná nevěsta. Skladatel je pohřben na památném Vyšehradě.

Obrázek č. 8: Hrob Bedřicha Smetany na Vyšehradě

(zdroj: <https://www.pinterest.com/elcknerova/cz-bed%C5%99ich-smetana/>)

3. Doba a prostředí

3.1. Romantismus

Tento umělecký směr vznikl na přelomu 18. a 19. století. Důraz klade na city, individualitu a duši. Je inspirován klasicismem. Termín romantismus je odvozen od slova román, tedy od označení literárního žánru. V hudbě je vyznačován zdůrazněnou emocionalitou, rozšířením a postupně i překročením tradiční harmonie.

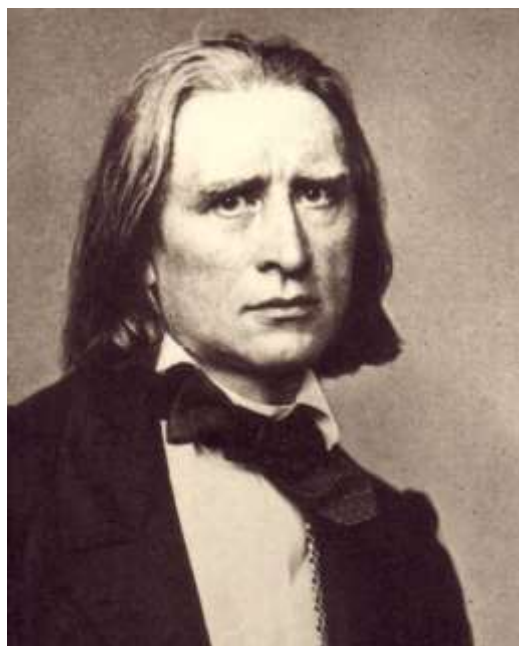
3.2. Umění a kultura 19. Století

3.2.1. Významné osobnosti

Smetana celý život ctil W. A. Mozarta, jeho hudba mu byla velmi blízká. Poznal i Beethovena, z romantiků Webera, Schuberta a jako klavírista znal Mendelssohna – Bartholdyho, Schumanna a hlavně ho uchvátil F. Liszt. Tito významní světoví skladatelé se během života stali jeho přáteli, se kterými se setkával ve Výmaru, Lipsku i Drážďanech. Vedli spolu vášnivé diskuse a vzájemně se inspirovali.

Nejen hudební osobnosti ovlivnily dílo skladatele, ale Smetana měl i vřelý vztah v Shakespearovi. Velmi ho zaujalo drama Richard III. Chtěl hudebním motivem postihnout základní smysl dramatu: zločinného krále, růst jeho moci na lsti a vraždách a konečně spravedlivý pád, kdy vítězí dobro nad zlem, ale motiv zla je stále připomínán a nesmí být zapomenut.

V šedesátých letech po ukončení absolutismu, kdy se umělci sdružují ve spolku Umělecká beseda se sblíží s velkým českým básníkem J. Nerudou a Vítězslavem Hálkem.

Obrázek č. 9: Vzor Bedřicha Smetany Franz Liszt

(zdroj: http://piano4life.com/C_Liszt.htm)

3.3. Významný rok 1848

Na jaře revolučního roku 1848 zakládá svůj hudební ústav a zároveň se stává členem odbojového sboru Svornost. Aktivně se účastní revolučních událostí v Praze a tuto dobu probuzených nadějí prožívá velmi intenzivně. Hluboce se ho dotkne nezdar revoluce, kdy musí Smetana, jako mnoho jiných, uprchnout z Prahy. Revoluce dala Smetanovi novou inspiraci, nové prvky z hudby, kterou lidé tehdy ve společnosti žili. Z hudebních žánrů vystupuje do popředí pochod, který komponuje i Smetana (Pochod pražské studentské legie, Pochod Národní gardy nebo píseň Válečná). Skladatele strhávala představa mohutnosti, síly lidových mas a hrdinství.

4. Dílo

4.1. Opery

Opera je umělecká forma, ve které se v jeden celek spojuje dramatický, hudební, divadelní případně i taneční projev s hudbou. Operu herci zcela či zčásti zpívají za hudebního doprovodu.

Ve svých operách Bedřich Smetana uplatňuje své velké dramatické vidění, širokou galerii postav, situací i nálad. První tři opery vznikaly velmi rychle (Braniboři v Čechách, Prodaná nevěsta, Dalibor). Vychází z české historie, pověstí i venkovského života.

V Prodané nevěstě vytvořil krásné lidské typy, popisuje problémy s mládím a láskou na českém venkově, které tak důvěrně ze svého mládí znal. Tato komediální opera je oslavou českého života. Už za Smetanova života byla tato opera nejúspěšnějším dílem. Dožil se ještě její sté reprízy na jednom jediném divadle.

Tragická opera Dalibor je o rytíři, který se ve věži Pražského hradu naučil krásně hrát na housle. Byla dokončena v prosinci roku 1867, kdy byl Smetana více než rok dirigentem opery Prozatímního divadla i jejím uměleckým vedoucím, kde setrval plných osm let. Byl šéfem velmi mírným a umělci byli jeho rovnocenní spolupracovníci, kteří měli stejný cíl. Premiéra Dalibora byla stanovena na 16.5.1868. Byl to den mimořádně slavnostní – v Praze se konalo položení základního kamene Národního divadla a Smetana patřil mezi nejpřednější muže národa, kteří zde pronášeli svá poselství budoucímu stánku národní kultury. Přímo k této slavnosti skladatel komponoval stručnou slavnostní přehru, ve které se již ozvou tóny Libuše.

Začátek sedmdesátých let je v Čechách velmi bouřlivý a Smetana ho prožívá velmi intenzivně. Příslib korunovace císaře Františka Josefa na českého krále vzbuzoval ve skladateli myšlenku na velkou slavnostní operu a tou se stala právě Libuše. Toto dílo tvořil čtyři roky a inspiroval se prastarou pověstí o vzniku prvního českého královského rodu Přemyslovců, kdy na Vyšehradě panovala Libuše, jedna ze tří dcer knížete Kroka. Byla pro svou moudrost, spravedlnost, stejně tak jako pro umění věštit budoucnost ctěna a vážena svým lidem. Opera byla zamýšlena jako korunovační. Myšlenka nesmrtelnosti svého národa, který překoná i hrůzy pekla byla Smetanovi velmi blízká a i on sám se tak stává ve své době mluvčím národa. Toto výjimečné dílo v celé hudební tvorbě devatenáctého století se stalo posilující pro celý národ a jeho sebevědomí. Slavnostní hudba a majestátné fanfáry mají neobyčejný účinek i v dnešní době. Libuše je Smetanovo poselství národu a vrcholným dílem celé jeho tvorby před ohluchnutím. Operu nedovolil provozovat dříve, než bylo postaveno Národní divadlo, k jehož otevření Libuši určil. K premiéře došlo až roku 1881, kdy byl Smetana již hluchý a z díla, jehož si cenil ze své tvorby nejvíce, neslyšel ani notu. Bedřich

Smetana chtěl vytvořit Libuši velké nadčasové dílo, v němž by i každá pozdější doba mohla nacházet svůj ideál.

Další operou, ve které je obsaženo mnoho zkušeností skladatelova mládí na venkově jsou Dvě vdovy. Tato skladba je plná poetických polek, jasu a veselí. Je opakem předchozích oper.

Po jeho ohluchnutí vznikají další opery Hubička a Tajemství a Čertova stěna, ve kterých je znát zvláštní ovzduší těžké osobní krize. Jeho poslední, nedokončená opera je Viola.

Obrázek č. 10: Představení Libuše v Národním divadle

(zdroj: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/predstaveni/8>)

4.2. Cyklus symfonických básní Má vlast

V posledním Smetanově životním desetiletí tedy v absolutní hluchotě vznikl celovečerní cyklus šesti symfonických básní Má vlast. Stejně jako Libuše dílo vznikalo poměrně zvolna a je věnované velkým událostem našich dějin nebo památným místům země.

Oblast **bájí a pověstí** - Šárka (dívčí válka proti mužům na Přemyslovském dvoře), pak je to sama **česká historie** a z ní především doba husitská. To jsou básně cyklu Tábor a Blaník.

V obou dílech se prolíná husitský chorál Kdož sů boží bojovníci. A konečně je to **česká krajina**, Smetanovi důvěrně známá. Její lidé, národ, který ji oživuje a přetváří. To je báseň Z českých luhů a hájů a Vyšehrad, který otvírá tento cyklus významným motivem harf.

Nejnámější skladbou je Vltava, kde skladatel opěvuje řeku, která pramení v šumavských horách, protéká středem Čech, Prahou a mohutně se spojuje s Labem pod Mělníkem. Strhující je hra hudebních nástrojů, kdy se k malému pramínku fléten se postupně přidávají klarinety a jak řeka mohutní i smyčce a ostatní nástroje.

Tento cyklus měl obrovský úspěch, ale přišel již ke sklonku skladatelova života.

Obrázek č. 11: Plakát k prvnímu provedení Mé vlasti 5. listopadu 1882

(zdroj:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Bedřich_Smetana#/media/File:M%C3%A1_vlast_-_plak%C3%A1t_k_prvnímu_představení.jpg)

5. Závěr

5.1. Odkaz národu

A závěrem bych chtěla odpovědět na otázku: Proč pokládáme Bedřicha Smetanu za jednoho z největších českých umělců a jaký je jeho odkaz národu?

Celá tato práce je už odpovědí na otázku v úvodu, protože z každé jeho skladby je cítit láska ke svému národu, k lidem, ke krásné české přírodě i k naší historii. Smetana byl vždy vzorem nejčistšího vlastenectví a jeho hudba byla našemu národu posilou v těžkých chvílích naší minulosti. A odkazem může být i závěr jeho nadčasové opery Libuše, kdy kněžna zpívá svou

árii: „ Můj drahý český národ neskoná, on hrůzy pekla slavě překoná! “ A sbor i všechny postavy na jevišti se připojují k tomuto, nyní již Smetanovu proroctví.

6. Zdroje

KARÁSEK, Bohumil. Bedřich Smetana. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1967

BUDIŠ, Ratibor. Bedřich Smetana, Praha: Horizont, 1974

SÉQUARDOVÁ, Hana. Bedřich Smetana, Praha: Supraphon, 1988

Wikipedia. Romantismus. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Romantismus>

Opera. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Opera>

<http://www.cesky-jazyk.cz/slovnicek-pojmu/opera/>

